

УДК 339.138:637(477)

А. В. Рябчик,к. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ**О. П. Волинець,**

магістрант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

РИНОК ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

A. Ryabchuk,

associate Professor, Department of marketing and international trade National University
of Life and Environmental Sciences of Ukraine

O. Volynets,

maghistrant, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

MARKET OF PRODUCTS OF STOCK-RAISING IN UKRAINE: THE MODERN STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Досліджено сучасний стан ринку продукції тваринництва в Україні. Визначено фактори, які впливають на формування попиту та пропозиції. Розглянуто структуру виробництва м'яса в господарствах усіх категорій. Проаналізовано динаміку виробництва м'яса різних видів, молока та яєць за 2005—2013 роки. Розглянуто наявність поголів'я худоби та птиці в Україні, проаналізовано їх продуктивність. Визначено структуру виробництва продукції тваринництва за категоріями господарств. Визначено провідні області України у виробництві м'яса, молока та яєць. Наведено обсяги виробництва і споживання основних видів продукції тваринництва в розрахунку на душу населення. Розглянуто обсяги експорту та імпорту основної тваринницької продукції, встановлено основні країни-імпортери та країни-експортери в 2013 році. Визначено основні тенденції, проблеми розвитку ринку продукції тваринництва та галузі, зазначено напрямки вирішення даних проблем, які сприятимуть економічному зростанню.

A modern market of products of stock-raising condition is investigational in Ukraine. Factors that influence on forming of demand and supply are certain. The pattern of production of meat is considered in the economies of all categories. The dynamics of production of meat of different kinds, milk and eggs is analysed for 2005—2013. The presence of population of cattle and bird is considered in Ukraine, their productivity is analysed. The pattern of production of goods of stock-raising is certain after the categories of economies. The leading areas of Ukraine are certain in the production of meat, milk and eggs. Production and consumption of basic types of products of stock-raising volumes are driven to the calculation per capita. The volumes of export and import of basic stock-raising products are considered, it is set basic countries-importers and countries-exporters in 2013. Basic tendencies, problems of market of products of stock-raising and industry development, are certain, directions are marked decisions of these problems, that will assist the economy growing.

Ключові слова: ринок продукції тваринництва, галузь тваринництва, підприємства, господарства населення.

Key words: market of products of stock-raising, industry of stock-raising, enterprises, economies of population.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ринок продукції тваринництва — один із перспективних вітчизняних ринків сільськогосподарської продукції. Його функціонування справляє вагомий вплив на економічний потенціал АПК України, рівень продовольчої безпеки держави; також забезпечує населення незамінними продуктами харчування — м'ясом, молоком, яйцями та ін. продукцією, а переробну промисловість — сировиною.

Посилення конкуренції, необхідність збільшення пропозиції продукції тваринництва, покращення якості продукції, підвищення рівня споживання населенням, забезпечення конкурентоспроможності продукції та підприємств-виробників на ринку, підвищення рентабельності виробництва тваринницької

продукції зумовляють об'єктивну необхідність проведення комплексних досліджень, спрямованих на вивчення питань особливостей функціонування та формування ринку продукції тваринництва. В результаті таких досліджень підприємства зможуть отримати інформацію про сучасний стан, проблеми та тенденції розвитку ринку, динаміку, структуру попиту та пропозиції, потреби і побажання споживачів. Це, в кінцевому рахунку, підвищить рівень ринкової орієнтованості підприємств-виробників продукції тваринництва в Україні, збільшить їх спрямованість на задоволення реальних потреб ринку, допоможе приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо ефективного функціонування суб'єктів ринку та подальшого їх розвитку.

**АНАЛІЗ ОСТАННІХ
ДОСЛІДЖЕНЬ
І ПУБЛІКАЦІЙ**

Теоретичні та практичні аспекти розвитку галузі тваринництва в Україні, проблеми функціонування ринку продукції тваринництва досліджували вчені-економісти: В.Г. Андрійчук, П.С. Березівський, А.Д. Діброва, М.М. Ільчук, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, О.В. Шкільов та інші. Проте система формування та розвиток ринку продукції тваринництва досі не налагоджені в повній мірі, в зв'язку з чим дані питання залишаються актуальними та досить важливими на даний час, потребують подальшого дослідження та науково-практичних розробок.

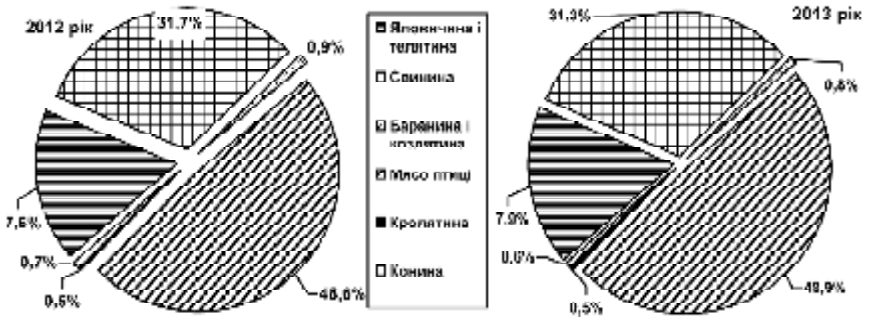
МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Проаналізувати сучасний стан ринку продукції тваринництва в Україні, виявити особливості та проблеми функціонування, визначити можливості та перспективні напрями розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під ринком продукції тваринництва слід розуміти сферу вільного товарного обміну, яка об'єднує економічно самостійних виробників продукції тваринництва (сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства і господарства населення) та споживачів (переробні підприємства, що закуповують м'ясо, молоко, вовну, яйця як сировину, а також населення, яке виступає кінцевим споживачем), крім того сам процес обміну, тобто сферу транспортування, зберігання, торгівлі, сервісу та ін. [1, с. 171].

Специфіка ринку продукції тваринництва пов'язана з великою кількістю ринкових суб'єктів на первинному ринку (сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, особисті селянські господарства), необхідністю стабільного ринку збуту продукції та гарантованого надходження сировини на переробні підприємства протягом року і, відповідно, безперебійного забезпечення населення продуктами харчування. Функціонування ринку продукції тваринництва передбачає наявність таких структурних елементів, як об'єкти (м'ясо різних видів, молоко, вовна, яйця та мед) і суб'єкти ринку, тобто сукупний попит населення та сукупна пропозиція, яка виражається за допомогою юридичних і фізичних виробників різних видів продукції тваринництва [1, с. 171].

Рис. 1. Структура виробництва м'яса в господарствах усіх категорій у 2012–2013 роках

Джерело: розраховано та побудовано авторами за даними джерела [2].

Попит на ринку продукції тваринництва формується під впливом демографічних, економічних, поведінкових та вартісних чинників, тобто він залежить від кількості населення, розподілу його доходів, платоспроможності, якості і вартості продукції, товарного асортименту, смаків і вподобань споживачів, експорту тощо. Пропозиція залежить від природних умов, рівня життя сільського населення, ресурсного потенціалу, імпорту, організаційно-економічних (розвитку інфраструктури ринку, форми організації виробництва, грошової та кредитно-податкової політики), технологічних (догляд за тваринами, годівля, технологія зберігання, переробки сировини) чинників, взаємовідносин (переробних підприємств і сільськогосподарських виробників) [1, с. 171].

Ринок продукції тваринництва в Україні представлений таким видами продуктів як м'ясо різних видів (яловичина і телятина, свинина, м'ясо птиці, баранина та козлятина, кролятина та конина), молоко, яйця та мед. Структура виробництва м'яса за видами зображена на рисунку 1.

М'ясо використовують для безпосереднього споживання, а також для виготовлення напівфабрикатів, ковбас, консервів тощо. Вторинні продукти м'ясопереробки (кров, жир, субпродукти, шкіра) використовують в харчовій та легкій промисловості. Заготівлею м'ясних ресурсів та їх переробкою займаються спеціалізовані підприємства — м'ясокомбінати. М'ясопереробні підприємства розміщують безпосередньо на територіях інтенсивного розвитку тваринництва, у великих містах, обласних центрах [3, с. 216].

Динаміка виробництва м'яса в господарствах всіх категорій в Україні зображена на рисунку 2.

Отже, виробництво м'яса всіх видів в Україні в загальному з кожним роком стабільно зростає. Щодо яловичини та телятини, то спо-

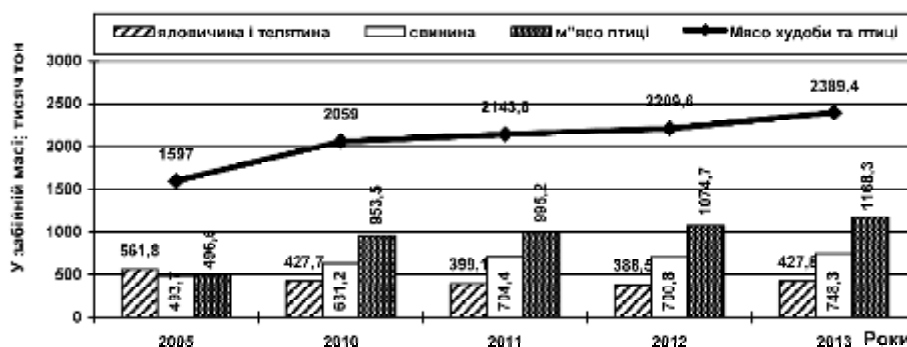

Рис. 2. Динаміка виробництва м'яса в господарствах України усіх категорій за 2005–2013 роки

Джерело: [2].

стерігається негативна тенденція — стабільне зниження виробництва продукції. Так, обсяги виробництва яловичини і телятини в 2013 р. порівняно з 2005 р. зменшилися на 23,9%, а порівняно з 2012 р. — збільшилися на 10,1%. Зменшення виробництва яловичини і телятини можна пояснити нерентабельністю виробництва даної продукції, низькими цінами на неї при закупівлі у виробників, незабезпеченістю господарств кормами в необхідних обсягах тощо. Виробництво м'яса птиці, навпаки, характеризується позитивною тенденцією — за 2005—2013 рр. обсяги виробництва зросли у 2,4 рази. Стабільне зростання виробництва м'яса птиці можна пояснити значним зростанням попиту населення на даний вид продукції в зв'язку із невисокими цінами на продовольчому ринку порівняно з іншими видами м'яса. Обсяги виробництва свинини в Україні також зростають: порівняно з 2005 р. у 2013 р. вони зросли на 51,6%, порівняно з 2012 роком — на 6,8 відсотки. З таблиці також можна побачити, що в Україні у 2013 р. порівняно з 2005 р. на 50,4% зросло виробництво яєць і зменшилося виробництво молока — на 16,2%, порівняно з 2012 р. зросли обсяги виробництва молока лише на 1% та яєць — лише на 2,6%.

Молоко відноситься до надзвичайно поширеного продукту харчування. Переробка моло-

ка здійснюється на молококомбінатах, спеціальних заводах і фермерських і особистих селянських господарствах, в окремих маслоробних, сироварних цехах [3, с. 213]. Обсяги виробництва молока, яєць у господарствах усіх категорій України за 2005—2013 роки наведена в таблиці 1.

В Україні у 2013 р. порівняно з 2005 р. на 50,4% зросло виробництво яєць і зменшилося виробництво молока — на 16,2%, порівняно з 2012 р. зросли обсяги виробництва молока лише на 1% та яєць — лише на 2,6%. В цілому виробництво молока до 2012 р. характеризується негативною тенденцією — зниження, з 2012 р. почалося деяке зростання виробництва молока в Україні. Зниження рівня виробництва молока негативно впливає на роботу підприємств молочної промисловості та на забезпечення населення України молочними продуктами харчування.

Як показують дослідження, птахівництво і свиноводство з урахуванням специфіки виробництва є більш-менш привабливими для інвестицій, оскільки за досить короткий час можна не лише повернути вкладені заощадження, а й одержати прибутки, проте скотарством займатися досить складно. Експерти і навіть самі виробники відносять цю галузь до так званих "довгих грошей", оскільки на те, щоб отримати повноцінну корову необхідно витратити значку кількість фінансових ресурсів і багато часу (6—7 років), що є досить ризикованим у нашій державі [4]. Так, у 2013 р. поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 30,4% порівняно з 2005 р. та на 2,4% порівняно з 2012 р., поголів'я корів зменшилося на 31% порівняно з 2005 роком та на 1,8% порівняно з 2012 р., що свідчить про занепад скотарства в Україні. На відміну від ВРХ, у 2013 р. поголів'я свиней, навпаки, збільшилося порівняно з 2005 р. та 2012 р. на 12,3% та на 4,6% відповідно. Щодо поголів'я птиці, то також спостерігаються досить пози-

Таблиця 1. Динаміка обсягів виробництва молока та яєць в Україні у 2005–2013 роках

Рік	Молоко всіх видів, тис. т	Яйця всіх видів, млн штук
2005	13714,4	13045,9
2010	11248,5	17052,3
2011	11086,0	18689,8
2012	11377,6	19110,5
2013	11488,2	19614,8
2013 р. до 2005 р., %	83,8	150,4
2013 р. до 2012 р., %	101,0	102,6

Джерело: розрахунки авторів за даними джерела [3].

Рис. 3. Структура виробництва основних видів продукції тваринництва в Україні у 2013 році

Джерело: розраховано та побудовано авторами за даними джерела [2].

тивні тенденції. Так, у 2013 р. порівняно з 2005 р. поголів'я птиці збільшилося на 42,2% та на 7,6% порівняно з 2012 роком. У цілому у 2013 році спостерігається значне зменшення поголів'я великої рогатої худоби (в т.ч. корів) та збільшення поголів'я свиней і птиці, що свідчить про розвиток напрямів свинарства та птахівництва в Україні [2].

За 2005—2013 рр. значно змінилися продуктивність корів (надій молока від однієї корови) та курей-несучок (середня річна несучість) в позитивну сторону. Надій молока від однієї корови в 2013 р. зріс на 27,5% порівняно з 2005 р. та на 1,9% порівняно з 2012 роком. У сільськогосподарських підприємствах за 2005—2013 роки середньорічний надій молока від однієї корови зріс на 63,5% та на 3,2% порівняно з 2012 роком. В господарствах населення у 2013 році продуктивність корів зросла на 19,2% порівняно з 2005 роком та 1,6% порівняно з 2012 роком. Отже, проведений аналіз динаміки продуктивності худоби та птиці в Україні свідчить про більш позитивний розвиток молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах, ніж господарствах населення. Середня річна несучість курей-несучок у 2013 році зросла на 5,5% порівняно з 2005 роком та зменшилася на 1,4% порівняно з 2012 роком, що свідчить про початок негативних тенденцій [2].

Дослідження показують, що рівень продуктивності худоби та птиці, в першу чергу, залежать від стану, раціону годівлі та утримання. Спроба пошуку шляхів нарощування обсягів виробництва продукції тваринництва без докорінного поліпшення кормової бази приречена на невдачу [1, с. 170]. В даному напрямку за останні роки в господарствах спостерігаються позитивні зрушення — частка концентрованих кормів в загальному раціоні годівлі худоби та птиці з кожним роком дещо зростає.

Питома вага сільськогосподарських підприємств та господарств населення у загальному

виробництві основних видів сільськогосподарської продукції у 2013 році зображено на рисунку 3.

Отже, основним виробником продукції тваринництва в Україні є господарства населення. Крім м'яса птиці та яєць, вони забезпечують ринок всіма іншими видами продукції тваринництва. Така ситуація свідчить про занепад сільськогосподарських підприємств та розвиток дрібнотоварного виробництва, що в результаті негативно впливає на якість сировини та кінцевої продукції тваринництва, обсяги виробництва, ціноутворення, рентабельність виробництва тощо.

Зазначимо, що розвиток скотарства, свинарства та птахівництва на території окремих областей України неоднозначний та залежить як від загального стану сільського господарства, рослинництва, так і від конкретних природно-кліматичних, економічних та організаційно-правових факторів [3, с. 211]. Зокрема у 2013 р. в Україні найпотужнішими виробниками м'яса були Черкаська (13,3% в загальному виробництві), Київська (10,1%) та Дніпропетровська (9,5%) області. Найбільшими виробниками молока у 2013 р. були — Вінницька (7,5%), Полтавська (6,8%) та Львівська (5,4%) області. До основних виробників яєць відноситься Київська (13%), Донецька (9,9%) та Хмельницька (9,2%) області [2].

Обсяги виробництва і споживання основних видів продукції тваринництва в розрахунку на душу населення наведено в таблиці 2.

У 2012 р. порівняно з 2011 р. обсяги виробництва і споживання основних видів продукції тваринництва (крім яловичини і телятини) в розрахунку на душу населення дещо зросли. Зокрема виробництво м'яса зросло на 3,4%, молока — на 2,9%, яєць — на 2,4 відсотки. Споживання м'яса у 2012 р. порівняно з 2011 р. в цілому зросло на 6,3%, свинини — на 13,4%, м'яса птиці — на 5,8%, молока — на 4,9%, а м'яса птиці та яєць, навпаки, зменшилося на 6,6% та 1% відповідно. Проте незважаючи на певне зро-

Таблиця 2. Виробництво та споживання основних видів продукції тваринництва у 2005, 2011–2013 роках (кг в рік на душу населення)

Продукція	Раціональна норма споживання	2005 рік		2011 рік		2012 рік		2012 р. до 2011 р., %		2013 р.
		Виробництво	Споживання	Виробництво	Споживання	Виробництво	Споживання	Виробництво	Споживання	Виробництво
М'ясо великої рогатої худоби	83	33,9	39,1	46,9	51,2	48,3	54,4	103,4	109,3	32,3
Яловичина і телятина	17,20	11,9	-	8,7	9,1	8,5	8,5	97,7	93,4	9,4
Свинина	17-24	10,5	-	15,4	18,6	15,4	21,1	100,0	133,4	16,4
М'ясо птиці	13-21	10,5	-	21,8	22,5	23,6	23,8	108,3	107,8	25,7
Молоко та молочні продукти	380	291,1	225,6	242,3	204,9	249,3	214,9	102,9	104,9	232,3
Яйця	290	277	238	409	310	419	307	102,4	99,6	431

Джерело: [2, 5].

стання, вони все одно ще не досягають раціональної норми споживання даної продукції, окрім яєць. Це пояснюється недостатнім виробництвом продукції, значним зростанням рівня цін на дану продукцію на продовольчому ринку, зниженням доходів та рівня платоспроможності населення.

Слід зазначити, що незважаючи на деяке підвищення закупівельних цін, виробництво продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України залишається збитковим або низько прибутковим. Крім того, на ринку продукції тваринництва спостерігається значний диспаритет цін, внаслідок якого сільськогосподарські підприємства не отримують достатньо фінансових ресурсів на забезпечення розвитку галузі.

Обсяги експорту та імпорту основних видів продукції у 2012 р. зображено на рисунку 4.

Основними країнами-імпортерами, вітчизняної продукції тваринництва є Російська Федерація, країни СНД, країни ЄС та Азії, США та Африканські країни. Основний обсяг імпорту в Україну забезпечують: РФ, США, Бразилія, Німеччина, Польща та ін. Зокрема, в 2013 р. основними постачальниками яловичини та телятини вважаються США, Австрія, Бразилія

та Австралія; свинини — Бразилія, Німеччина та США; м'яса птиці — Німеччина та США; молочних продуктів — Польща, Росія, США, Нова Зеландія, Франція, Чехословаччина та Білорусія [6].

У загальному, за останні роки на ринку продукції України спостерігаються певні позитивні зрушення, проте існує ще чимало питань і проблем, які вимагають вирішення. До основних із них можна віднести низьку якість продукції тваринництва, невважену цінову політику, низький рівень споживання продукції тваринництва населенням України, посилення конкуренції з боку іноземних виробників м'яса, м'ясопродуктів, молочної продукції та ін. Однією із основних проблем ефективного функціонування та розвитку ринку продукції тваринництва в нашій країні є незадовільний стан самої галузі тваринництва. До негативних тенденцій галузі слід віднести зменшення поголів'я корів, незадовільний стан кормової бази, нерозвиненість сільськогосподарських підприємств, досить висока питома вага господарств населення у загальному виробництві продукції, а також відсутність сприятливих умов для інвестицій, державної підтримки та ін., що в загальному

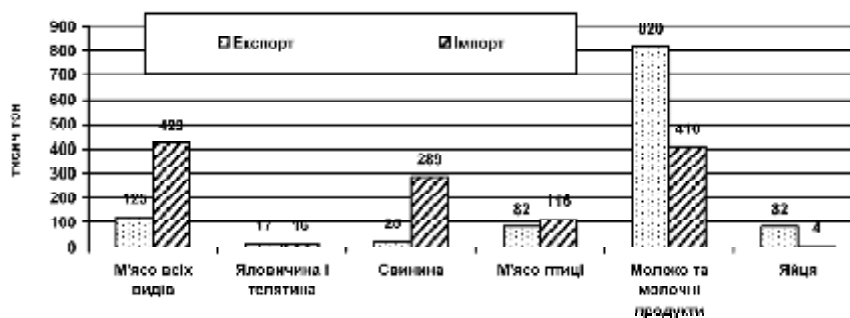

Рис. 4. Експорт-імпорт основних видів продукції тваринництва у 2012 р.

Джерело: [5].

негативно позначається на попиті та пропозиції продукції тваринництва.

Вирішення більшості зазначених проблем потребують чималих фінансових ресурсів у першу чергу. Тому в Україні необхідний ефективний механізм державної підтримки — через бюджетні дотації виробникам продукції тваринництва за виробництво та реалізацію продукції тваринництва належної якості; надання виробникам продукції тваринництва кредитів з низькою відсотковою ставкою (3—5%) або часткова компенсація відсоткових ставок за рахунок державних коштів. Іншим заходом має бути налагодження державної системи контролю і нагляду за якістю продукції тваринництва, впровадження міжнародних стандартів якості, дотримання існуючих стандартів; контроль за якістю імпортованої продукції. Сприяти вирішенню проблем буде і належний державний контроль та регулювання цін як на ринку продукції тваринництва, так і на ринку засобів для виробництва даної продукції. Також важливе значення для вирішення окреслених проблем мають створення інтегрованих агропромислових об'єднань — "виробник продукції тваринництва ↔ переробне підприємство ↔ ..."; створення агромаркетингових центрів — "виробники продукції тваринництва ↔ переробні підприємства ↔ гуртова торгівля ↔ роздрібна торгівля ↔ ...".

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Таким чином, ринок продукції тваринництва в Україні можна охарактеризувати як значними позитивними, так і негативними тенденціями. Незважаючи на певну недосконалість і неналагодженість системи функціонування, ринок має значний потенціал для економічного зростання. Розробка стратегічної програми, покращення інвестиційних умов, використання концепції та інструментів агромаркетингу, виважені кроки всіх суб'єктів даного ринку, в т.ч. і держави, сприятимуть ефективному та інтенсивному розвитку ринку продукції тваринництва в Україні.

Література:

1. Мінімізація економічних ризиків діяльності сільськогосподарських підприємств на засадах маркетингу: монографія / [С.І. Чеботар, Я.С. Ларіна, О.П. Луцій та ін.]. — К.: ТОВ "Аграр Медіа Груп", 2012. — 362 с.

2. Статистичний збірник "Тваринництво України" Державна служба статистики Украї-

ни / [за ред. Н.С. Власенка]. — Київ, 2014. — 212 с.

3. Зін' Е.А. Регіональна економіка: підручник. — К.: "ВД "Професіонал", 2007. — 528 с.

4. Тваринництво в Україні — відродження чи занепад? [Електронний ресурс] // Агробізнес сьогодні — 2012. — № 11 (234). — Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-53-11/1105-2012-06-20-12-47-09.html> (останній перегляд: 12-05-2014).

5. Статистичний збірник "Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України" Державна служба статистики України / [за ред. Н.С. Власенко; відп. за випуск О.М. Прокопенко]. — Київ, 2013. — 56 с.

6. Україна: АгроЗЕД-підсумки-2013 [Електронний ресурс] // Українська аграрна конфедерація — 2014. — Режим доступу: <http://agroconf.org/content/ukrayina-agrozjed-pidsumki-2013> (останній перегляд: 12-05-2014).

References:

1. Chebotar, S.I. Larina, Ya.S. Lutsij, O.P. and other. (2012), Minimizatsiia ekonomichnykh ryzykiv diial'nosti sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv na zasadakh marketynhu [Minimization of economic risks of activity of agricultural enterprises is on principles of marketing], Agrar Media Hrup, Kyiv, Ukraine.

2. State Statistics Committee of Ukraine (2014), Statystychnyj zbirnyk "Tvarynnytstvo Ukrainy" [Statistical yearbook "Stockbreeding in Ukraine"] Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

3. Zin', E.A. (2007), Rehional'na ekonomika [Regional economy], VD Profesional, Kyiv, Ukraine.

4. "Tvarynnytstvo v Ukraini — vidrodzhennia chy zanepad?" (2012), Ahrobiznes s'ohodni, [Online] available at: <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-53-11/1105-2012-06-20-12-47-09.html> (Accessed 12 May 2014).

5. State Statistics Committee of Ukraine (2013), Statystychnyj zbirnyk "Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naseleнням Ukrainy" [Statistical yearbook "Balances and consumption of basic foodstuffs population of Ukraine"] Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

6. "Ukraina: AhroZED-pidsumky-2013", Ukrain's'ka ahrarna konfederatsiia (2014), [Online] available at: <http://agroconf.org/content/ukrayina-agrozjed-pidsumki-2013> (Accessed 12 May 2014).

Стаття надійшла до редакції 12.05.2014 р.